

Jaromíra Beerová

KVĚTEN 1945 V CHYŇAVĚ OČIMA PAMĚTNÍKŮ

Blížící se 70. výročí osvobození naší republiky v roce 1945 mne přimělo pokusit se nastínit události střetu ustupující německé armády a chyňavské domobrany v květnu 1945 tak, jak jsem tyto události slyšela vyprávět doma od své maminky a babičky, později od strýců a tety.

Snažila jsem se o co nejúplnější obraz těchto dnů, proto jsem navštívila v průběhu přibližně šesti let řadu chyňavských občanů, kteří byli přímými svědky těchto pro Chyňavu dramatických chvil. Další informace jsem čerpala vyhledáváním ve Státním okresním archivu v Berouně /dále jen SOkA/; díky paní Fraňkové, naší rodačce, jsem získala povědomost o dalších zdrojích, které jsem plně využila.

Události jsem se snažila seřadit časově (pro lepší přehled uvádím zdroje, ze kterých jsem čerpala). Bohužel chyňavskou obecní kroniku k tomuto účelu lze použít jen stěží; původní se ztratila a ta, která je uložena ve státním okresním archivu, byla dopisována zpětně až v roce 1972.

Na jaře 1945 chyňavští občané v lesích narazili na různé uprchlíky; v některých případech se jednalo o uprchlé ruské zajatce. Těmto nechávali v lese ležet potraviny, ale i jinak je podporovali. Stávalo se pak, že se uprchlíci ojedinele odvažovali za noci přijít do vsi, kde vyžadovali jídlo, které jim bylo sice poskytnuto, ovšem s velkým strachem před prozrazením Němcům. V březnu 1945 byla v Chyňavě založena odbojová skupina, kterou tvořili František Vaňkát - kapitán, Josef Boroš – poručík; oba přišli ze Slovenska a byli ubytováni u Dezortů. Skupinu dále tvořili ruští uprchlíci a někteří místní občané. Organizační přípravy se rozrůstaly a byl připraven shoz zbraní, ke kterému však nedošlo, protože v den termínu shozu bylo špatné počasí. Později byli uprchlíci ubytováni ve stodole u Babyků v čp. 83. (asi deset osob), u Jonášů v čp. 15 u školy asi dvě osoby, také u Kamila Striala a v Libečově u V. Jonáše. Překvapující bylo, ačkoliv se o uprchlících téměř veřejně mluvilo, že se nic nedoneslo k Němcům, proto nedošlo k represáliím proti obci a obyvatelstvu.

Také v lokalitě u Třech Frantů, konkrétně na prostředním remízku, byli schováni uprchlíci, muž, žena a asi desetiletý chlapec; tatínek jim skrytě vozil mléko a chleba.¹⁾

V době připravovaného shozu zbraní bylo od Antonína Lepiče zjištěno, že v obci existuje i druhá organizace odbojové skupiny, napojená na Londýnské vedení. V jejím vedení působili i Jonáš Václav - autodopravce, Klička Antonín - člen četnictva, Prošek František - učitel a starosta obce.²⁾

Po 20. dubnu přišli do naší obce Vlasovci, kteří zde zůstali ležet dva dny, pak odešli ku Praze.

Při jejich odchodu od nás zde létávala západní letadla a odstřelovala berounské i hýskovské nádraží; střílela i po koloně Vlasovců, kteří při přesunu rozložili na polích u Libečova svoji vlajku, načež je piloti letadel nechali pokojně odejít.

Vlasovci přišli do Chyňavy 27. 4. 1945, byli rozděleni po vesnici a ubytováni například u Martínků, u Kšírů čp. 50 a u Hofmanů čp. 87. Uprchlíky z lágrů a další osoby porůznu v obci poschovávané podporovala řada místních občanů, také Václav Jonáš je zásoboval jídlem a jinými potřebnými věcmi.³⁾

Ruští utečenci si pro jídlo chodili také ke Kosprdovům, kde si brali s tichým souhlasem mléko z okénka.⁴⁾

Dne 5. května 1945 rádio hlásilo vypuknutí revoluce v Praze, veřejně se v obci ustavil Národní výbor na podkladě parity a skládal se z těchto občanů, za KSČ Josef Krob čp. 108, Jindra Štěpán čp. 143, František Lepič čp. 275, ostatními členy národního výboru byli: František Prošek čp. 92 - starosta obce, Jan Vnuk, František Kšír čp. 50, František Holeček čp. 252. V tento den byly v naší obci utvořeny hlídkové a pořádkové služby (přesný soupis občanů a služeb je uložen ve fondech SOkA). Jejich vybavení zbraněmi bylo velmi slabé; k dispozici měly hlavně pušky četnictva, pak nějaké lovecké pušky, které v úkrytu přečkaly okupaci a několik revolverů.⁵⁾

Naše obec vyslala bojující Praze na pomoc vůz vrchovatě naložený potravinami a obvazy, které darovali naši občané, jednalo se o potraviny všeho druhu. Ve velkém vzruchu

pak přicházely revoluční dny; bedlivě byl sledován boj v Praze a s velkou úlevou se občané dozvěděli, že Praha je osvobozena a Rusové ženou Němce z Prahy ven. Prchající kolony Němců směřovaly po hlavních silnicích, v naší obci byl klid.

Radiové přijímače byly zapnuty a poslouchány dnem i nocí, rozhlas vyzýval obyvatelstvo s upozorněním, že Němci jedou na Plzeň, ať je jim nechán všude volný průjezd.⁶⁾
Dne 9. května 1945. V naší obci byly zřízeny na silnicích dvě zátarasu, kde hlídkovala strážní služba: jedna před obcí od Podkozí směrem k Libečovu (pozn. autorky: nynější přemostění neexistovalo, veškerá doprava vedla přes obec), druhá od Unhoště přes Dědkův mlýn (pozn. autorky: přibližně v místech, kde je dnes křížek u Hladkých).⁷⁾

Ferko Vaňkát přišel asi začátkem roku 1945 do Chyňavy ze Slovenska, kde dělal „poverenika“, žil si na vysoké noze a byl lehkomyšlný.⁸⁾

Ráno přišel za svým otcem, doktorem Petříkem, František Vaňkát, řečený Ferko a dožadoval se, vlastně přikazoval otci vydat osobní auto pro potřebu odboje. Otec to odmítl s tím, že je to auto pro zdravotní službu. Po tomto odmítnutí na něj Ferko vytáhl a namířil pistoli. Otec reagoval tím, že sáhl do zadní kapsy, vytáhl svůj Browning, namířil na něj se slovy: „Teď záleží na tom, kdo to zmačkne rychleji“. Vaňkát beze slova odešel. Celé této scéně jsem byl přítomný.⁹⁾

K naší obci dorazila kolem deváté hodiny ráno od Dědkova mlýna kolona 15 - 20 aut německého wehrmachtu, čítající cca 180 mužů. Po příjezdu k zátarasu je začala hlídka, konající zde službu odzbrojovat. To bylo již téměř provedeno, když od Podkozí sjížděla druhá kolona SS; tato kolona měla přes 300 mužů. Němci po zjištění, že je první kolona zadržována, vyskákali z aut, nastoupili do rojnic a zahájili ihned palbu z pušek a automatů a bleskově obklíčili celou Chyňavu. Naše hlídka měla již několik dalších pušek z odzbrojené skupiny a nějaké pancéřové pěsti, proto boj opětovala. Odzbrojená skupina Němců se znovu vrhla ke svým zbraním, vtrhla do obce a jela se svými auty po silnici, přes dolní část obce. Auta se tak nahustila na silnici, že nebylo možno projet a situace se stala hroznou, vždyť nescházelo mnoho a mohla naše obec prožít nejhorší chvíle svého života; rozběsnění Němci hystericky řvali: „Všechno postřílet, všechno vypálit, zničit!“ Situace se pak řešila u barikády v Rozdělově, kde byl velitelem hlídky František Tyburec z čp. 169.¹⁰⁾

Když po první přestřelce Němci vjeli do vsi, uviděli Ferka Vaňkátu, jak mu můj otec z okna ordinace podává telefon – chtěl volat do Kladna o pomoc. Německý důstojník k němu přiběhl, telefon mu vytrhl, praštil s ním o zem a na otce zařval: „Alles heraus!“. Bohudík, tím to naštěstí skončilo, protože pospíchali.¹¹⁾

Sledovali jsme dění u zátarasu v Rozdělově (pozn. autorky: místní část obce), když začala přestřelka u křížku, běželi jsme domů, že se půjdeme schovat na Kamennou, ale za humny již byli němečtí vojáci a stříleli. Zůstali jsme schováni ve chlévě, u našeho domu od silnice nám německé auto vyvrátilo sloupek u vrat, vojáci mířili zbraněmi do dvora. Slyšeli jsme, jak se soused Tyburec mladší i starší pokoušeli rozmluvit Němcům zapálení a vystřílení celé Chyňavy. Oba dobře mluvili německy. Němci požadovali vodu, jednak do poškozeného chladiče u jejich vozu a také pro svoji potřebu. František Tyburec st. se musel přinesené vody napít pro jistotu, aby nebyla otrávena.¹²⁾

V uvedený den jsme se šli s bratry a strýcem podívat k zátarasu u křížku na Vápenici, viděli jsme kolonu německých vojáků, stála před zátarasem. Ve shluku „našich lidí“ a kolony byl vidět hrozný neklid a značné tahanice. Přešli jsme silnici, abychom viděli i čelo druhé kolony od Podkozí. V tom se ozvaly výstřely, nevím z které strany, na poli vpravo od zátarasu od Dědkova mlýna se vyrojili naši ozbrojení „partyzáni“. My okamžitě běželi z volného prostoru směrem k Rozdělovu, ukrýt se k potoku. Němci zahájili střelbu kulometem z nákladního auta na čelo kolony od Podkozí. Než jsem zapadl do rokliny potoka, zahlédl jsem hrozný výsledek palby, padající naše lidi. Potokem jsme pádili k domovu, kde nás rodiče zahnali do podzemního krytu, který jsme měli udělaný mezi „naší“ a Babykovic stodolou. V krytu byli již naši další sourozenci, paní „Obetka“ od Babyků a raněný pán, jméno již jsem zapomněl, s prostřelenou, ale již ošetřenou rukou. Otec v krytu nebyl, byl v ordinaci a maminka to odmítla. Všichni jsme v malém prostoru měli strach, pán nařikal bolestí, Obetka strachem.¹³⁾

Z hlášení št. kpt. J. Arnošta na MNO Praha z 9. 9. 1945: Po ránu volala četnická stanice Chyňava o pomoc do Berouna, kde jsem měl službu, osadou projížděla kolona německých aut, která prý byla napadena palbou ze vsi a vesnici nyní prý hrozí vypálení a vyvraždění. Okamžitě jsem se rozhodl, že jako parlamentář pojedou vyjednávat a sedl jsem do auta,

provázen třemi dalšími příslušníky a řidičem auta. Po příjezdu na místo, kde byl velký shluk aut a osob, mě německí vojáci častovali nadávkami. Prohlásil jsem se parlamentářem pravidelné československé armády, uniformu jsem měl na sobě. Okamžitě změnili chování a přivedli vyšší důstojníky, jak jsem si přál. Po dalším jednání, kterému byl přítomen velitel místní četnické stanice a službu konající lidé, jsem vše urovnal a kolona byla připravena k další jízdě. V tom okamžiku byla z vesnice zahájena další palba několika nerozváženými mladíky. Němci palbu ihned opětovali a v mé přítomnosti jednoho mladíka zastřelili. Jakmile palba utichla, Němci vyhrožovali, že mě zastřelí, znovu jsem připomněl, že jsem parlamentářem. Po dalším vyjednávání jsem vydal rozkaz: veškeré obyvatelstvo odebere se ihned domů a nebude vycházet.

Postupně se kolona vydala k další cestě směr Beroun, kde musela odevzdat zbraně. Bylo mi řečeno, že pokud bych se zpozdil o pět minut, Chyňavy by již nebylo a občané by byli postříleni. Téhož dne jsem obdržel od velitele posádky v Berouně mjr. Nováka poděkování a pochvalné uznání za pohotovému jednání ohledně Chyňavy.¹⁴⁾

Ze svědectví strážmistra Mádla ze dne 12. 5. 1946: V květnových dnech jsem byl přidělen na četnickou stanici do Chyňavy. Po příjezdu německých kolon a přestřelce, u které jsem byl přítomen, jsem byl vzat jako rukojmí a bylo mi nařízeno jet až na demarkační čáru amerických vojsk. Jediný, kdo byl ochoten se mnou jet na motocyklu a doprovodit kolonu, byl Václav Prošek z čp. 17. Němci hrozili, že pokud se s nimi nepojede, vypálí a vyvraždí celou Chyňavu. Václav Prošek jel na vlastní motorce, já seděl za ním a držel bílý prapor. Cestou, v Libečově a Železném, stříleli Němci do oken domů i na volná prostranství. V průvodu této autokolony jsme dojeli až do Žebráka, kde nás propustili a my se mohli vrátit domů.¹⁵⁾

O urovnání střetu se rovněž zasloužil vrchní strážmistr František Šimek, uměl německy a byl platným vyjednávačem.¹⁶⁾

Kolem desáté hodiny dopoledne, po přestřelce, se šla naše rodina schovat do Dolíků, nahore ve vsi byl relativní klid, děda Jonáš měl u sebe zbraň, uvědomil si to a vrátil se, rodina pokračovala dál k lesu, zbraň doma schoval a spěchal za rodinou do Dolíků, z první ulice vyšli dva Němci a hned ho prohledávali, Chyňava v té době byla obklíčena Němci.¹⁷⁾

Kolona, která jela směrem na Běleč, si také vzala s sebou rukojmí, byli to cukrář Kostka, Kozelka a Husák z čp. 113, který nemohl po příchodu nazpět mluvit, neboť musel z korby vozu křičet: „Nestřílet!“ Nahore na křižovatce přibráli další rukojmí a to Jardu Špačka a Václava Šmída. Všichni se v pořádku vrátili domů od Bratronic, odkud se jim podařilo utéci.¹⁸⁾

V době, kdy se vyjednávalo v dolní části Rozdělova u barikády, ukázalo se, že jede od lesárny (pozn. autorky: silnice od Bratronic) další, tedy třetí kolona Němců. Vznikl dojem, že je to kolona Rusů, pro prach nebylo dobře vidět, což velmi uspíšilo odjezd Němců. Také při projíždění této kolony došlo k přestřelce na horní křižovatce, před domem Václava Čermáka čp. 24., kde byl v autě ruským partyzánem zastřelen německý řidič. Mrtvého Němce se podařilo ukrýt pod klestí před tímto domem, zraněný Rus byl schován pod postel v domě čp. 24. Auto samotné pak občané honem zatlačili do dvora Jana Kšíra čp. 81. Neustále platila hrozba likvidace celé vesnice a nález mrtvého Němce či německého auta rovnal se jisté smrti. Během boje pod vesnicí i ve vesnici padlo 6 ruských partyzánů a 3 naši občané, u závory od Dědkova mlýna padl jako vedoucí služby Otta Čermák z čp. 76., Jaroslav Zábranský z čp. 54. a Rudolf Jonáš z čp. 177.¹⁹⁾

V době přestřelky šli po vsi okolo nás tři chlapci, maminka na ně volala, ať tam nechodí, že se tam střílí, Rudlík jí odpověděl: „Teta, my jdeme jenom na kukandu...“, a pak byl mezi mrtvými.²⁰⁾

Dobře si pamatuji, jak mrtvé ruské i naše občany položili na schody u Kampeličky k ohledání doktorem Petříkem.²¹⁾

Mrtví a ranění byli přeneseni do Kampeličky, kde byla ordinace. Mrtví položeni v průjezdu na schody a na dvoře. Chodba mezi čekárnou a ordinací byla plná raněných, které otec za pomoci mé maminky postupně ošetřoval. K této hrůze mám ještě vzpomínku: Rus s průstřelem prsou stál opřen o schody a na moje chlácholivá slova, že se mu již dostane pomoci, vrtěl hlavou a řekl, z čehož jsem pochopil, že nemá naději, že ho stejně zastřelí jejich armáda; byl to jeden z chudáků - uprchlých zajatců, kteří se schovávali v lese a přidali se k „odboji“.²²⁾

Během přestřelky a boje byla ve vsi velká panika a mnozí občané utíkali do okolních lesů, velmi málo lidí zůstalo ve vesnici. Také Němci měli mrtvé, asi 16 mužů mrtvých a řadu zraněných, okupanti si mrtvé a raněné vzali s sebou.²³⁾

Okolo 16. hodiny četník Klička, byl to slušný člověk, vzkazoval po lidech do okolních lesů, aby se vrátili, že nebezpečí již nehrozí.²⁴⁾

Dne 10. května 1945. Toho dne se konal slavný pohřeb ruských partyzánů, byly stříleny čestné salvy.

Následující den po přestřelce přijel z Berouna oddíl partyzánů, byl mezi nimi pan Trachta, bydlel u dnešní lávky v Berouně, přijeli ke škole, kde v té době bydleli národní hosté (pozn. autorky: občané německé národnosti, kteří byli odsunuti před frontou, obec jim musela zajistit ubytování a při odsunu na jiné místo přípravež k jejich vozům). Tito partyzáni se dotazovali, kolik zde padlo ruských příslušníků, když zjistili, že šest, vyvedli ze školy stejný počet Němců a vysvléknuté je u školy postříleli. Následně berounští partyzáni vybrali u Němců ve škole všechny drahé věci, které s sebou odvezli.²⁵⁾

Rovněž mi v paměti utkvěl pro mne otřesný zážitek, a to poprava národních hostů u školy, kde jsme s bratrem byli. Viděl jsem, jak partyzáni přivedli třesoucí se staré muže ve spodním prádle a stavěli je ke zdi školy. Oba jsme utekli, popravčí salvu jsme zaslechli v běhu u Bauerů. Dlouho mě to pronásledovalo.²⁶⁾

Němci byli pochováni na mrchovišti, protože se naši občané vehementně postavili proti tomu, aby byli pohřbeni na hřbitově.²⁷⁾

Byl přistaven hnojný vůz, což byla velká potupa, na který musely německé ženy své mrtvé naložit a na mrchovišti zahrabat, pak onen vůz musely v rybníku umýt.²⁸⁾

Můj manžel Jaroslav Babyka vedl pod praporem zbylé Němce, tzv. národní hosty, přes les směrem na Nižbor k vlaku, kde si je převzali. Je s podivem, že se vrátil, v lesích bylo dost utíkajících Němců. Asi je nevedl sám, ale jména dalších doprovázejících osob neznám.²⁹⁾ Vzpomínku Boženy Babykové potvrdila Jaroslava Jonášová: „Němce vedli okolo nás po Sobočinech.“

Dne 11. května 1945. V tento den se konal slavnostní pohřeb padlých našich občanů, zase za účasti vojenské čety ruských vojáků a mnoha lidí a za čestných salv k počtě padlých při jejich ukládání do země.³⁰⁾

Dne 12. května 1945. Do obce přijel rudoarmejský oddíl tankového vojska, který zde ležel posádkou tři týdny. Bohužel leckterí naši lidé hrubě zneužívali srdečnosti a upřímnosti ruských vojáků a hleděli z nich vytáhnout co nejvíce, za každou kapku kořalky je odírali, jak se lidově říká: „Bez nože a načisto.“ Bylo však více našich lidí, kteří měli Rusy opravdu rádi a dělili se s nimi o vše, co měli.³¹⁾

U Vejmelků byli ubytováni též Rusové a měli tam sklad benzínu, při manipulaci s ním začalo jedno auto naložené municí hořet, ruský voják skočil do auta a vyvezl ho za ves, kde vybuchlo, voják stačil před výbuchem z auta vyskočit, ale pro rozsáhlé popáleniny zemřel.³²⁾

Václav Jonáš /autodopravce/ s manželkou, ač ruským partyzánům při jejich pobytu v lese materiálně pomáhal, tak jim bylo po válce při navštívení Chyňavy znemožněno se s nimi setkat. Obě strany se toho dožadovaly, ale nebylo jim vyhověno; Václav byl zkrátka politicky nepohodlný.³³⁾

* * *

Odkazy: ¹⁾vzpomínka Jaroslava Lepiče, ²⁾z podkladů SOkA, ³⁾vzpomínka Jaroslavy Jonášové, švagrové jmenovaného Václava Jonáše, ⁴⁾vzpomínka Františky Bártové, ⁵⁾z podkladů SOkA, ⁶⁾vzpomínka Františky Bártové, ⁷⁾z podkladů SOkA, ⁸⁾vzpomínka Františky Bártové, ⁹⁾vzpomínka ing. Vladimíra Petrlíka, ¹⁰⁾vzpomínky Zdeňky Pucholtové, Františka Kšíra, z podkladů SOkA, ¹¹⁾vzpomínka ing. Vladimíra Petrlíka, ¹²⁾vzpomínka Jaroslava Lepiče, ¹³⁾vzpomínka ing. Vladimíra Petrlíka, ¹⁴⁾z podkladů SOkA, ¹⁵⁾z podkladů SOkA, ¹⁶⁾vzpomínka ing. Vladimíra Petrlíka, ¹⁷⁾vzpomínka Jaroslavy Jonášové ¹⁸⁾vzpomínky Františky Špačkové, Jaroslava Lepiče, Františka Hakla, ¹⁹⁾z podkladů SOkA, ²⁰⁾vzpomínka Marie Kejkrtové, ²¹⁾vzpomínka Jaroslava Lepiče, ²²⁾vzpomínka ing. Vladimíra Petrlíka, ²³⁾z podkladů SOkA, ²⁴⁾vzpomínka Jaroslavy Jonášové, ²⁵⁾z podkladů SOkA, ²⁶⁾vzpomínka ing. Vladimíra Petrlíka, ²⁷⁾z podkladů SOkA, ²⁸⁾vzpomínka Boženy Kšírové, ²⁹⁾vzpomínka Boženy Babykové, ³⁰⁾z podkladů SOkA, ³¹⁾z podkladů SOkA, ³²⁾vzpomínka Františka Kšíra, ³³⁾vzpomínka Jaroslavy Jonášové, švagrové Václava Jonáše.